TÜRK TORAKS DERNEĞİ

TÜRK TORAKS DERNEĞİ TÜTÜN KONTROLÜ ÇALIŞMA GRUBU
SİGARA YASAĞINDA "MODEL ÜLKE" YANILGISI
VİTRİNDEKİ YASAKLAR, GÖRÜNMEYEN RİSKLER
BASIN BİLDİRİSİ

Türkiye'de 2040'ta tütün satışını sonlandırmayı ve 1 Ocak 2015 sonrası doğanlara ömür boyu tütün satışını yasaklamayı öngören taslak yasa ile ilgili halen resmi bir bilgi mevcut değilken, kamuoyunda farklı içeriklerle tartışılmaya devam ediyor. Kamuoyundaki tartışmalarda bu düzenleme için Yeni Zelanda, İrlanda, Birleşik Krallık, Japonya, Filipinler sık sık örnek gösteriliyor. Ancak bu ülkeler çoğunlukla tek bir yasak ya da tek bir uygulamayla ön plana çıkarılıyor; bu düzenlemeleri başarılı ya da başarısız kılan koşullar ise çoğu zaman gözden kaçırılıyor. Oysa ki yeni yasal düzenleme için model alınacak bir ülkenin, yasasındaki tek bir madde vesilesiyle değil, tüm politikası ile model olarak sunulması gerekir. Bir ülkenin model alınabilmesi için yalnızca neyi yasakladığına değil, deneyiminin bütününe bakılmalıdır.

Yeni Zelanda "dünyanın ilk kuşak yasağı" ile anılıyor. Oysa kuşak yasağı, satış noktası sayısının azaltılması ve sigaralardaki nikotin düzeyinin düşürülmesiyle birlikte bir paketin parçasıydı ve paketin tamamı 2024'te yürürlüğe girmeden kaldırıldı [1]. Örnek gösterilen politika bugün yürürlükte değil; Yeni Zelanda bu yönüyle bir başarıdan çok, sağlık politikalarının siyasi değişime karşı kırılganlığını gösteriyor.

İrlanda, sigara içme oranını 2025'e kadar %5'in altına indirmeyi hedeflemişti. Hedefe ulaşılamadı; oran son beş yılda %17–18'de takılı kaldı. Dahası 2016–2024 yılları arasında kayda geçen 511 lobicilik faaliyeti bildiriminin 365'inin (%71,4'ünün) tütün ve elektronik sigara endüstrisi, danışmanlık firmaları ve perakendecilerden geldiği pek konuşulmuyor [2,3]. İrlanda, güçlü bir mevzuatın bile tütün endüstrisinin müdahalesine karşı korunmadığında hedefe ulaşamayacağını gösteriyor.

Birleşik Krallık, Türkiye'deki haberlerde yalnızca "2009 ve sonrası doğanlara sigara satış yasağı" olarak biliniyor. Satış yasağı 1 Ocak 2027'de yürürlüğe gireceği için sonuçları henüz bilinmiyor. Ama önemli bir ayrıntı var: İngiltere'de sigara içme oranı 2011'de %20,2'den 2025'te %9,8'e indi; aynı dönemde elektronik sigara kullanımı belirgin biçimde arttı. 2025 yılı verilerine göre yetişkinlerin %9,9'u (yaklaşık 5,4 milyon kişi) elektronik sigara kullanıyor; aynı araştırmada sigara içenlerin oranı %8,7. Yani elektronik sigara kullanımı artık sigara kullanımını geçmiş durumda. Hiç sigara içmemiş olanların %2,9'u (yaklaşık 1,1 milyon kişi) elektronik sigara kullanıyor. Birleşik Krallık, sigaradaki düşüşün nikotin bağımlılığının azaldığı anlamına gelmediğini net olarak gösteriyor. Söz konusu yeni yasa, nesle dayalı sigara satış yasağı getiriyor ancak elektronik sigara bu yasağa dahil değil. İngiltere'de elektronik sigara yasal olarak satılıyor ve yeni yasa onu yasaklamıyor; yalnızca ürün özelliklerini, reklamını ve kullanım yerlerini düzenliyor [4,5].

Japonya, satışta kimlikle ya da elektronik yaş doğrulama uygulamasıyla anılıyor. Oysa ülkede işyerleri, restoranlar, barlar ve toplu taşıma araçlarında tütün ve tütün ürünleri kullanımı tam yasak kapsamında değil. Reklam yasakları zayıf, toplam vergi yükü %59,9 ve düz paket uygulaması yok [6]. Temel tütün yasası Maliye Bakanlığı'na bağlı ve mali geliri önceliyor;

devletin Japan Tobacco ile sermaye bağı bulunuyor [7]. Ülke, tütün endüstrisinin politikaya müdahalesini ölçen küresel endekste 86 puanla, endekste yer alan ve örnek gösterilen ülkeler arasında en kötü durumda [8]. Japonya'da yetişkinlerin yaklaşık %12'si yasal olarak satılan ısıtılmış tütün ürünlerini kullanıyor; sigara içenlerin yaklaşık üçte biri sigara ile birlikte bu ürünleri de kullanıyor [9,10]. Ocak–Mart 2026'da ısıtılmış tütün satışları ilk kez sigara satışlarını geçti [11]. Dolayısıyla Japonya'daki yaş doğrulama sistemi belki teknik olarak Türkiye'ye aktarılabilir bir uygulamadır; ancak özellikle ısıtılmış tütün ürününü yasallaştırmış ve endüstri müdahalelerine açık olan Japonya, Türkiye için model ülke olarak söz konusu edilemez.

Filipinler vergi reformuyla anılıyor. 2013'te yürürlüğe giren reformun ardından yetişkinlerde tütün kullanımı 2009'daki %29,7'den 2021'de %19,5'e geriledi ve ek vergi gelirinin bir bölümü sağlık finansmanına aktarıldı [12,13]. Ancak ülke 2022'de çıkardığı yasayla elektronik sigara düzenlemesini gevşetti: alım yaşını 21'den 18'e indirdi, aromalara ve belirli koşullarla çevrim içi satışa izin verdi. Oysa bu gevşemeden önce, 2019'da 13–15 yaş grubunda elektronik sigara kullanımı zaten %14,1'di [14,15,16]. 2019 sonrasında, elektronik sigara kullanımına ait ulaşılabilen resmi bir veri yok.

Başarıyı manşetlere taşınan yasaklar değil, temel yapı ve uygulamalar getiriyor

Bir politikayı başarılı kılan, manşetlere taşınan yasaklar değil, etkin şekilde uygulanması ve tütün endüstrisi baskısına karşı kurumsal bağımsızlıktır. Örnek gösterilen ülkelerin her biri bu yapının farklı bir eksiğini ortaya koyuyor: Yeni Zelanda siyasi kırılganlığı, İrlanda endüstri baskısını, İngiltere ve Filipinler bağımlılığın elektronik sigaraya kayışını, Japonya ise sağlık değil gelir odaklı tütün kontrolü yönetimini. Bu tablo Türkiye için de uyarıcı: Tütün endüstrisinin politikaya müdahalesini ölçen aynı endekste Türkiye 77 puan alıyor; bu puan, İngiltere (45) ve Yeni Zelanda'dan (61) daha kötü, Japonya'ya (86) ise yakın [9].

Türkiye'de elektronik sigara ve ısıtılmış tütün ürünlerinin ithalatı ve satışı yasaktır [17]. Bu açıdan, vergi kazançları ya da sadece sigara kullanımını azaltmaya yönelik yasaklarla gündeme taşınan başka ülke örneklerinin, elektronik sigara ya da ısıtılmış tütün ürünü kullanımının yasal ve yaygın olduğu örnekler olması endişe vericidir. Bir ülkenin vitrindeki uygulamasını alıp onu başarılı ya da başarısız kılan diğer koşulları görmemek, Türkiye'yi bu ülkelerin hatalarını tekrarlamaya götürebilir.

"Tütün kontrolünün amacı bir nikotin bağımlılığını başkasıyla değiştirmek değil, bağımlılığı tümden önlemektir."

Türk Toraks Derneği

Kaynaklar

1. Andrew A. New Zealand's world-first smokefree legislation 'goes up in smoke': a setback in ending the tobacco epidemic. Health Policy. 2024;147:105123. doi:10.1016/j.healthpol.2024.105123
2. Hanrahan M, Kavanagh P. Registered tobacco and vaping lobbying activity in Ireland, 2016-2024: the case for strengthening implementation of FCTC Article 5.3 to clear the path for the tobacco endgame. Tob Control. 2026. doi:10.1136/tc-2025-059758
3. World Health Organization. WHO report on the global tobacco epidemic, 2025. Country profile: Ireland. Geneva: WHO; 2025.
4. Tobacco and Vapes Act 2026 (c. 18), ss. 1–2, 16–18, 175; Parts 5–7 ve Sch. 1. United Kingdom: The National Archives; 29 Nisan 2026. legislation.gov.uk
5. Office for National Statistics. Adult smoking habits in the UK: 2025. Newport: ONS; 6 Ekim 2026. ons.gov.uk
6. World Health Organization. WHO report on the global tobacco epidemic, 2025. Country profile: Japan. Geneva: WHO; 2025.

7. Inaba Y, Bekki K, Nishimoto-Kusunose S, Ushiyama A. Limited progress in tobacco control in Japan: an assessment 20 years after the WHO FCTC. J Natl Inst Public Health. 2026;75(1):42-51.
8. STOP. Global Tobacco Industry Interference Index 2025. Bangkok: Global Center for Good Governance in Tobacco Control; 2025. globaltobaccoindex.org
9. Odani S, Tabuchi T. Prevalence and denial of current tobacco product use: Combustible and heated tobacco products, Japan, 2022. Prev Med Rep. 2022;30:102031. doi:10.1016/j.pmedr.2022.102031
10. Odani S, Tabuchi T. Prevalence of heated tobacco product use in Japan: the 2020 JASTIS study. Tob Control. 2022;31(e1):e64–e65. doi:10.1136/tobaccocontrol-2020-056257
11. Semans H. Why can you still not buy vapes in Japan? Unseen Japan. 31 Ağustos 2026. https://unseen-japan.com/vapes-japan-nicotine-ban/
12. Republic of the Philippines. Republic Act No. 10351: Sin Tax Reform Act of 2012. Manila; 2012.
13. WHO, Department of Health Philippines, Philippine Statistics Authority. Global Adult Tobacco Survey: Philippines country reports, 2009 ve 2021. Manila; 2010 ve 2022.
14. Republic of the Philippines. Republic Act No. 11900: Vaporized Nicotine and Non-Nicotine Products Regulation Act. Manila; 2022.
15. World Health Organization. WHO report on the global tobacco epidemic, 2025. Country profile: Philippines. Geneva: WHO; 2025.
16. Serra C, Njie G, Jacques N, Pan L. Prevalence and covariates of electronic cigarette use among students aged 13-15 years in the Philippines: 2019 Global Youth Tobacco Survey. Int J Environ Res Public Health. 2023;20(24):7193. doi:10.3390/ijerph20247193
17. Türkiye Cumhuriyeti. Elektronik Sigara ve Benzeri Cihazlar ile Bazı Tütün Mamulleri ve Tütün Mamulünü Taklit Eder Tarzda Kullanılan Mamullerin İthaline İlişkin Karar (Karar Sayısı: 2149). Resmî Gazete. 25 Şubat 2020; Sayı: 31050.